

Akran Aracılı Sosyal Beceri Eğitimi Programının 6-7-8. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerine Etkisi¹

The Effectiveness of Social Skills Training Program via Peer Tutoring on Aggression Level

İsmail YELPAZE*
Anadolu Üniversitesi
Eyyüp ÖZKAMALI**
Gaziantep Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, akran aracılığıyla anlatılan sosyal beceri eğitimi programının ortaokul öğrencilerinin (6, 7 ve 8. sınıf) saldırganlık düzeylerine etkisini incelemektir. Araştırma ön test – son test tek gruplu yarı deneysel bir çalışma modeline göre düzenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Kahramanmaraş il merkezindeki bir ilköğretim okulunun ikinci kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Bu çalışmaya 28 kız, 28 erkek öğrenci katılmıştır. Ayrıca okuldan gönüllü ve akran yardımcısı olabilecek 11 öğrenci 8. sınıflardan seçilmiştir. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerini belirlemek için Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır. Bununla birlikte, çalışmaya katılan öğrencilerin bazı demografik özelliklerine ulaşmak için araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Akran rehberi olarak seçilen 11 öğrenciye 8 hafta süren sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Daha sonra 11 akran rehberi gruplara bölünerek sosyal beceri eğitimi programını 56 öğrenciye anlatmışlardır. Eğitimden sonra 56 öğrenciye son test uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 15 programı kullanılmıştır. Uygulamanın istatistiksel sonuçlarına bakıldığında, akranlar aracılığıyla verilen sosyal beceri eğitimi programının öğrencilerin saldırganlık düzeylerini azaltmada etkili olduğu görülmüştür. Öğrencilerin cinsiyetleri, öğrencilerin saldırganlık düzeylerini belirlemede önemli bir faktör olarak görülürken, öğrencilerin sınıf düzeyine göre öğrencilerin saldırganlık puanlarının farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar ilgili alanyazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Akran rehberliği, sosyal beceri eğitimi, saldırganlık, ortaokul öğrencileri

¹ Bu çalışma ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın yüksek lisans tezinden çıkartılmıştır.

*Araştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. e-mail: ismailyelpaze@gmail.com

** Yard. Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, e-mail: ozkamali@gantep.edu.tr

Abstract

The purpose of this study was to investigate the effectiveness of social skills intervention program via peer tutoring on aggression level of secondary school students. The study was a semi-experimental model using experimental group with pre and post-tests. Eleven (eighth class) students were selected to have skills for being peer helper. The population of this research consisted 56 secondary school students at Kahramanmaraş. In order to evaluate aggression level of students, Aggression Scale developed by Tuzgöl (1998) was used. . Additionally, a Personal Information Sheet developed by the researcher was used to record certain demographic variables. Researcher applied social skills invention program to 11 students (peer helpers) for eight weeks. Later, peer helpers applied intervention program to selected 56 students as well. After application, last-test was applied to selected 56 students, again. To analyze the data collected, SPSS 15 for computer was used. Results of the research revealed that the social skill program via peer helping (peer guidance) considerably decreased the level of aggression of students at secondary school students. Students' aggression level differentiated according to their sex, but not their class levels. Results were discussed in the light of literature.

Keywords: Peer helping, social skills intervention, aggression, secondary school student

Giriş

Hayatımızın en az 12 yılını geçirdiğimiz okullar, sonraki yaşamımız için de göz ardı edilemeyecek kadar büyük etkilere sahiptir. Özellikle ülkemizde zorunlu eğitim süresinin uzatılmasıyla hemen her çocuk 6-18 yaş arasında (anasınıfı-lise) okulda bulunmaktadır. Okulun temel misyonu; çocukları ve gençleri eğitmek ve yetişkinlerin dünyasında etkin bir şekilde rol alabilmeleri için onları hayata hazırlamaktır (Öğülmüş, 1996). Bu süreçte öğrenciler okulda pozitif bilimleri öğrenmenin yanında, aynı zamanda kişiliklerini de oluşturdıkları için, okulların daha işlevsel olması beklenmektedir. Okul, bir taraftan çocukların sosyal ve bilişsel gelişimleri için bir fırsat alanı olurken, aynı zamanda çocuklar arasında şiddet, zorbalık gibi olumsuz davranışların da yaygın olarak görüldüğü bir yer de olabilmektedir. Özellikle son yıllarda okullardaki öğrenciler arasında saldırgan davranışların giderek arttığı, okulların başarıları kadar çeşitli saldırgan davranışlarla anıldığı ve artık bu saldırganlığa bir an önce müdahale edilmesi gerektiği görülmektedir (Ümit, 2010). Okul rehber öğretmenleri ilk ve ortaokul düzeyindeki öğrenciler için en önemli problemin davranış problemleri olduğunu, ortaöğretim düzeyinde ise akademik problemlerin daha yaygın olduğunu belirtmişlerdir (Uz-Baş, 2009). Bu olumsuz davranışlar daha fazla yayılmadan bazı önlemlerin alınması gerekmektedir. Bunu yapmak için de problemin sebeplerinin tespit edilmesi, bu problemleri azaltacak ya da ortadan kaldıracak programların geliştirilmesi yerinde bir adım olacaktır.

Saldırganlık günümüzde evrensel bir sorun olmuştur. İnsanlardaki bu problemleri davranış bireyin psikolojik, fizyolojik, biyolojik durumuyla ilişkilendirilebileceği gibi, bireyin yaşadığı çevrenin kültürel özellikleriyle de ilişkilendirilebilir (Hasan, Osman & Azarian, 2009). Saldırganlığı tanımlarken bazı sosyal bilimciler davranışın şeklini vurgularken, bazıları niyete ve psikolojik durumun önemini vurgulamaktadır. Bazıları ise her ikisinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini iddia etmektedir (Robert & Richardson, 1994). Ancak

günümüzde çoğu sosyal bilimcinin kabul ettiği saldırganlık teriminin tanımı, 'yapılan davranıştan kaçmaya sevk edecek, canlıları bilinçli şekilde incitme veya onlara zarar verme davranışdır' (p.7). Her araştırmacı saldırganlığın tanımında farklı değişkenlere vurgu yapmış olsa da, tanımlamada davranışın şekliyle birlikte niyetin de önemli olduğu inkar edilemez. Çünkü niyet göz önünde bulundurulmaz ise doktorların ameliyatları da şiddet olarak sayılabilir. Ama gerçekte ameliyat yapmayı kimse şiddet içerikli bir davranış olarak algılamaz.

Bushman & Anderson (2001), saldırganlığı iki gruba ayırmaktadır. Birincisi olan düşmanca yapılan saldırganlıkta niyet, karşısındaki zarar vermektir ve tepkisel bir davranıştır. Bu davranışta kesinlikle öfke hâkimdir. Burada yapılan saldırganlık ateşli bir şekilde yapılmıştır. Aynı zamanda davranışın sonucu üzerine pek düşünülmemiştir. Faydası ya da bedeli hesaplanmadan plansız şekilde yapılmıştır. İkinci saldırganlık türü ise amaçsal saldırganlıktır. Bu davranışta kişi kurbanına zarar verme amacından ziyade başka amaçlarını elde etmek için uyguladığı davranışlardır. Yani temel amaç karşısındaki zarar vermek değildir. Ayrıca davranışın sonucu önceden hesaplanmış ve davranış bir plan dâhilinde yapılmıştır. Bu davranış türünü birinci türden ayıran diğer bir özellik de davranışın yapılması sırasında kişi öfkeli olmayabilir.

Saldırganlıkla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında, Zorbalık ve Mücadele Birliği'nin yaptığı araştırmada beşinci sınıf öğrencilerinin %51'i ve sekizinci sınıf öğrencilerinin %28'i dönem içinde zorbalığa uğradıklarını, aynı zamanda zorbalığı kendi okulları için büyük bir problem olarak gördüklerini belirtmektedir (Oliver & Candappa, 2003). Türkiye'deki durum diğer ülkelerden farklı değildir. Ülkemizde saldırganlıkla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde de çarpıcı sonuçların oldu görülmektedir. Dört ve beşinci sınıflar ile yapılan bir araştırmada öğrencilerin %40'ının fiziksel, sözel ve duygusal şiddete maruz kaldıkları (Kapıcı, 2004); erkek öğrencilerin hem daha fazla şiddet eğiliminde oldukları hem de daha fazla şiddete maruz kaldıkları (Özen, 2006); reddedilen, özgüveni olmayan, kendini yalnız hisseden ortaokul öğrencilerinin de şiddete daha fazla maruz kaldıkları (Uludağlı ve Uçanok, 2005) görülmektedir. İlgili araştırmalar incelendiğinde saldırganlık içeren davranışlara bir an önce müdahale edilmesi gerektiği herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Okullarda görülen saldırgan davranışlardan; madde ve alkol kullanımı, hırsızlık, okul araç-gereçlerine zarar verme, akran zorbalığı, intihar ve okul devamsızlığı gibi olumsuz tutum ve davranışların giderek arttığı da bilinmektedir (Ültanır, 2005). Bu tür problemleri çözme de en uygun bilimsel yöntemi uygulayacak kişi de okul rehber öğretmenleri olduğu için, eğitim sistemimizde psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine duyulan ihtiyacın önemi de her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır.

Sosyal bir varlık olan insanoğlu, yaşadığı toplum içerisinde kendini başkalarına ifade etmeye, başkalarını dinleyip-anlamaya, karşılaştığı problemleri etkin bir şekilde çözebilmeye ve toplumun diğer fertleri tarafından kabul edilmeye ihtiyaç duyar. Bir toplum tarafından kabul edilmek için de o toplumun, normlarını, değerlerini, adetlerini ve kurallarını bilip ona göre davranmak gerekir. Bu bilgileri insan doğuştan getiremediği gibi hemen de öğrenemez. Ayrıca zamanla kültürel yapılar değişebilmesiyle insanoğlunun da buna ayak uydurması, uyum sağlaması beklenir. Bu sebeple sosyal bir varlık olan insanoğlunun sosyal gelişimi de hayat

boyu değişikliklere uğrayarak devam eder. İşte bu uyum sürecinde insanlar sosyal beceriye ihtiyaç duyarlar.

Sosyal beceri kavramı da birçok kavram gibi, farklı kişiler tarafından farklı tanımlamalar ile açıklanmaya çalışılmıştır. Sosyal beceri tanımları incelendiğinde, yapılan tüm tanımlarda kişinin başka bireylerle ilişkilerinde karşı tarafın davranışlarını anlamlandırarak buna uygun tepkiler verebilmesi genel olarak kabul edilen bir ifadedir (Eti, 2010).

Sosyal becerileri olmayan bireyler topluma uyum sağlama konusunda zorluk çekerler, problem yaşayabilirler. Ancak bu insanlar bu sosyal becerileri nereden ve nasıl öğrenmeliler? Günümüzün çok hızlı değişen dünyasında, birçok sistem de bu değişime ayak uydurmak için değişmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple eğitim sistemimiz de çok sık değişikliklere uğramıştır. Özellikle Türkiye'deki eğitim sistemi hemen her yıl değişikliklere uğramaktadır. Ancak bu sistemde kararlı kalan ve çoğu kez gelişerek değişen şey, öğrencilere akademik eğitimin yanında onların sosyal becerilerini de geliştirmeyi amaç edinmektir. Öğrencilerin kişisel ve sosyal yönlerini geliştirebilmeleri için en uygun dönem (okullar için) ilkökul-ortaokul çağıdır. Çünkü bu dönem özellikle sosyal gelişimin temelini oluşturur (Tagay, Baydan ve Voltan-Acar, 2010).

Ön ergenlik döneminde öğrenilen ve kişilikte kalıcı olmaya başlayan özellikler, yaşamın ileriki yıllarında da benzer şekilde kendini göstermektedir. Sekiz yaşındaki çocuklarla yapılan boylamsal araştırmada saldırganlık davranışı gösterdiği belirtilen çocukların yetişkinlik döneminde de saldırgan davranışlarda buldukları görülmüştür. Yıkıcı ve kavgacı çocukların ergenlik ve yetişkinlik döneminde, evlilikle ilgili sorunlar, çocuk istismarı, suç teşkil eden davranışlar ve madde bağımlısı olma gibi olumsuz davranışları sergileme eğiliminde oldukları görülmüştür (Pepler, Craig & Roberts, 1995). Bu sebeple çocukluk dönemindeki davranışsal bozuklukların ileri yıllardaki yaşamı da önemli ölçüde etkileyeceği söylenebilir.

Okullarda davranış problemleri görüldüğünde bunun için en uygun, bilimsel yöntemi izleyip müdahale edebilecek kişi okul psikolojik danışman ve rehber öğretmendir. Yapılan bir araştırmada, saldırganlık ve şiddete yönelik hizmetler arasında bireysel psikolojik danışma % 42,5 ile ön sıralarda yer almaktadır (Uz-Baş, 2009). Ancak okullarımızdaki öğrenci sayıları ve rehber öğretmen sayılarına baktığımızda bireysel psikolojik danışma oldukça maliyetli ve zor bir yöntemdir. Bunun yerine grup rehberliği yapmak daha avantajlı olabilir. Hatta akran rehberliği yöntemi kullanılarak daha çok öğrenciye ulaşmak mümkündür.

Akran yardımcılığı eğitimi son yıllarda giderek daha da önem kazanmakta ve önemi de fark edilmektedir. Akran programları ilköğretim, lise, üniversite, hastane ve iş yerleri gibi benzer birçok yerde kullanılmaktadır. Akran yardımcılığı programları, eğitim kurumları ve toplum organizasyonlarındaki şiddeti, yıkıcılığı, okuldan kaçma ve okulu bırakma sorunlarını azaltmak için gerekli olan ortamın oluşmasına katkı sağlar. Akran programları sayesinde okullar ve diğer kurumlar, çocuklara ve gençlere başkalarına nasıl yardım edileceğini ve onlara nasıl zarar verilmeyeceğini öğretirler. Akran yardımcılığı programları profesyonel olmayan kişilerin bazı konularda eğitim alarak kendi akranlarına veya kendilerinden biraz

daha küçüklere öğretmesi şeklinde olur (Myrick ve Folk, 1999). Bunu okullar için, öğrenciden öğrenciye hizmet olarak da tanımlayabiliriz.

Akran yardımcıları, başkalarının yerine karar veren kimseler değildir. Böyle bir görevleri olmadığı gibi bunu yapmaları da yanlış olur. Onlar ancak alternatif yollar sunabilir, kendi tecrübelerini paylaşabilir ve alınan kararların sonucunu açıklayabilirler. Neler yapılması gerektiği konusunda arkadaşlarına akıl vermezler. Akran yardımcıları, profesyonel çalışanların yerini tutamayacağı için terapi ve tedavi de yapamazlar.

Gausted (1993), akran öğreticiliğinin faydalarından bahsederken, akranların birbirlerine bazen büyüklerden daha faydalı olduklarını söyler. Onların bilişsel seviyeleri birbirlerine daha yakın olduğu için birbirlerini daha iyi anlayacaklarını belirtir. Hem böyle bir çalışmada, bir rekabet olmadığı için herkes kendi yöntemini, kendi hızını ayarlayarak öğrenir ve bunun daha etkin olacağını ifade eder. Tüm bunlarla birlikte öğrenciler daha fazla bir arada oldukları içinde sorunları daha çabuk tespit edebilirler. Bunlar akran yardımcılığının diğer bir olumlu yönüdür.

Sonuç olarak, sosyal becerileri, bireyin toplum içerisinde diğerleriyle iletişim kurarken olumlu davranışlar göstermek için sahip olduğu beceriler, sosyal yeterliliği ise bu becerileri davranışlara dönüştürmek ve başkaları tarafından olumlu değerlendirmeler almak olarak tanımlayabiliriz. Sosyal beceri eğitimi, sosyal becerilerin kazandırılmasını amaçlayan, çoğunlukla davranışçı tekniklere dayanan, performans dayalı, bireysel veya grupla uygulanan bir eğitim yöntemidir. Sosyal beceri düzeyi yüksek olan bireylerin de saldırganlık ve şiddete ilişkin eğilimlerinin de az olması beklenir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinde yaygın olarak görülen saldırgan davranışları azaltmak için etkili yollar bulmaya çalışmaktır. Saldırganlık konusuyla ilgili literatür incelendiğinde, saldırganlığı azaltmak için sosyal beceri eğitiminin oldukça faydalı sonuçları olduğu görülmüştür. Lise öğrencileriyle gerçekleştirilen bir çalışmadan sosyal beceri eğitim programının öğrencilerin saldırganlık düzeyini anlamlı düzeyde azalttığı görülmektedir (Sarıca, 2008). Benzer şekilde yine lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da problem çözme ve arabuluculuk eğitim programı öğrencilerin sosyal uyum becerilerinin gelişmesinde olumlu etkisi olmuştur (Ergül, 2008). Önceki yapılan benzer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada akranlar etkin olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle önceki çalışmalarda öğrencilere verilen eğitim bir uzman tarafından sunulmaktadır. Bu çalışmada ise uzman olmayan kişilerden oluşan ve akrandan akarana gerçekleştirilen bir eğitim programıdır. Bu çalışma bulguları doğrultusunda ortaokul öğrencilerin saldırganlık düzeylerini azaltacağı düşünülerek bir sosyal beceri eğitimi programı oluşturulmuş ve akranlar aracılığıyla birçok öğrenci bu programdan faydalanmıştır.

Araştırma Soruları

-Bu çalışma, akran aracılığıyla verilen sosyal beceri eğitimi programının ortaokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

-Sosyal beceri eğitim programına katılan öğrencilerin eğitim sonrası saldırganlık puanları eğitim öncesindeki puanlarından anlamlı şekilde düşmekte midir?

-Cinsiyet değişkenine göre ortaokul öğrencilerin (6, 7 ve 8. sınıfların) saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

-Sınıf düzeyi değişkenine göre ortaokul öğrencilerin (6, 7 ve 8. sınıfların) saldırganlık puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Yöntem

Bu araştırma akran aracılığıyla verilen sosyal beceri eğitimi programının saldırganlığını azaltmadaki etkililiğini incelemek için yapılan yarı-deneyssel bir çalışmadır. Bu çalışmada 'ön-test son-test tek gruplu desen' modeli kullanılmıştır. Araştırmanın amacı gereği, saldırganlık düzeyi göreceli olarak yüksek olan öğrenciler seçilmesi gerektiği için yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmada sadece eğitim verilen grubun saldırganlık düzeyleri ölçüleceği için tek gruptur.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun evreni ilköğretim okulunun ikinci kademe öğrencileridir. Bu çalışmada iki farklı grup seçilmiştir. Birincisi akran rehberliği yapabilecek 11 tane sekizinci sınıf öğrencisi, diğer grup ise saldırganlık düzeyi yüksek olan ve 6, 7 ve 8. sınıflardan oluşan 28 kız ve 28 erkek öğrenci ile çalışma tamamlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgilerini öğrenmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel bilgi Formu kullanılmıştır. Akran rehberi olacak öğrencileri seçerken daha sonra eğitim vereceği arkadaşları için örnek teşkil edebilmesi için, akademik başarıları görece yüksek olan, arkadaş ilişkilerinde uyumlu olan öğrencileri seçebilmek için okul öğretmen ve idarecileriyle görüşme yapılmıştır.

Öğrencilerin saldırganlık düzeylerini ölçmek için ise Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen 'Saldırganlık Ölçeği' kullanılmıştır. Bu ölçek, öğrencilerin saldırganlık düzeylerini ölçmek için hazırlanmıştır. Otuz maddeden oluşan 5'li Likert tipi olarak hazırlanan ölçekten alınacak en düşük puan 45, en yüksek puan ise 225'tir. Bu ölçekten yüksek puan almak, daha fazla saldırgan davranışta bulunma eğiliminde olduğu anlamına gelmektedir. Bu sebeple öğrenci seçiminde de öğrenciler aldıkları puanlara göre sıralanmış ve yüksek puan alanlardan seçim yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin yapılan analize Cronbach Alpha katsayısı ,71; test-tekrar test ölçümünde de Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayısı ise ,75 olarak bulunmuştur.

Sosyal Beceri Eğitim Programı

Öğrencilere uygulanan sosyal beceri eğitim programı araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Eğitim programı oluşturulurken Akkök (1996), Çetin ve arkadaşlarının (2003) çalışmalarından faydalanılmıştır. Toplamda 8 hafta süren ve her bir oturum ortalama 90 dakika olarak hazırlanan program içeriği şu şekilde oluşturulmuştur:

Birinci oturumda öğrencilerle tanışılmış, süreç hakkında bilgiler verilmiş ve grup kuralları oluşturulmuştur. *İkinci oturumda* öğrencilere dikkat çalışması yapılmış çevrelerinde olup biteni fark etmeleri amaçlanmış, biriyle karşılaştıklarında iletişimi nasıl başlatacak, sürecek ve nasıl sonlandıracaklarını öğrenmeleri için etkinlikler yapılmıştır. *Üçüncü oturumda* karşılarındaki kişilerin beden diline ve söylediklerine bakarak neler hissettiklerini anlamaya çalışmak, empati kurabilmek ve uygun tepkiler verebilmeleri için çalışmalar yapılmıştır. *Dördüncü oturumda* ise bir grupla iş yürütebilme becerilerini kazanmaları amaçlanmıştır. *Beşinci oturumda* öfkenin sebepleri, sonuç ve fiziksel etkileri ve öfkeyle nasıl başa çıkabileceklerine ilişkin beceriler kazanmaları hedeflenmiştir. *Altıncı oturumda* ise stres durumları ve strese sebep olan akılcı olmayan inançları fark etmeleri ve bunları değiştirebilmeleri için etkinlikler yapılmıştır. *Yedinci oturumda* üyelerin uygun problem çözme becerilerinin basamaklarını öğrenmeleri ve şiddetin hiçbir zaman uygun bir çözüm yolu olmadığını kavramaları hedeflenmiştir. *Son oturumda* şimdiye kadar yapılanlar tekrar edilmiş, bu öğrendiklerini diğer arkadaş gruplarına nasıl anlatacakları üzerine konuşulmuş ve uygulama zamanları belirtilerek, uygulama sırasında zorlandıklarında araştırmacıya her zaman gelebilecekleri vurgulanarak eğitim süreci sonlandırılmıştır.

Eğitim Süreci-Yöntemi

Bu çalışmada eğitim süreci iki aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak akran rehberi olabilecek 15 öğrenci seçildikten sonra, bu öğrencilere sekiz hafta süren ve her bir oturum ortalama 90 dakika olan yukarıda anlatılan eğitim verilmiştir. Ancak eğitimi 11 öğrenci tamamlamıştır. Diğer seçim ise, saldırganlık ölçeği puanlarına göre saldırganlık puanı yüksek olan öğrencilerden oluşan 110 kişilik öğrenci grubudur. Her bir akran rehberi için 10'ar kişilik eğitim grupları oluşturulmuştur. Bu gruplar oluşturulurken grupların saldırganlık puanlarının birbirine yakın olmasına dikkat edilerek, akran rehberlerinin işlerinin zorlaşmamasına özen gösterilmiştir. Bu akran rehberleri aldıkları sosyal beceri eğitimi programını benzer şekilde arkadaşlarına uygulamışlardır. Bu süreçte uygulayıcılar zorlandıklarında süpervizörden yardım isteyerek zorlukların üstesinden gelmeye çalışmışlardır. Bu süreçte akran rehberleri özellikle gruptaki öğrencileri kontrol etmekte zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca ilk kez böyle bir eğitim veren akranların heyecanlarını yatıştırma ve kontrol edebilmeleri için de araştırmacı tarafından desteklenmişlerdir. Sonuç olarak eğitim programı sürecini 56 öğrenci düzenli olarak katılıp tamamlamıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmanın ilk başında okulda o gün bulunan ortaokul (6, 7, 8. sınıftaki) öğrencilerine saldırganlık ölçeği uygulanmıştır. Toplanan ölçek kâğıtlarında eksik bilgileri bulunan veya özensizce doldurulduğu düşünülen anketler analize tabi tutulmamıştır. Bu öğrenciler arasında saldırganlık puanları en yüksek olarak belirlenen 100 öğrenciden 56'sı çalışmayı tamamlamıştır. On bir akran rehberi öğrenci saldırganlık düzeyleri yüksek olan 56 öğrenciye gruplar halinde 8 hafta boyunca sosyal beceri eğitimi programını anlattıktan sonra, 56 öğrenciye yeniden saldırganlık ölçeği uygulanmıştır.

Toplanan bu bilgiler SPSS 15.0 sürümü kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin istatistiksel analizine geçilmeden önce basıklık, çarpıklık değerleri bakılmış ve normal bir dağılım olduğu görülmüştür. Ön şartlar tutturulduğunda ve örneklem büyüklüğünün 30'un üzerinde olduğu durumlarda parametrik testler ile analiz yapılmasının daha doğru ve etkili olacağı bilinmektedir (Akbulut, 2010). İki ayrı örneklem grubundan elde edilen iki ortalama arasındaki farkın anlamlılığını sınamak için "Bağımsız grup t-testi" çoğunlukla kullanılmaktadır. Bu araştırmada saldırganlık ölçeği puanının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için bağımsız grup t-testinden yararlanılmıştır.

Bunun yanında saldırganlık ölçeği puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Son olarak da Öğrencilerin saldırganlık ön-test puanları ile son-test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup-olmadığına bakmak için de Eşleştirilmiş İki Örneklem t-test (Paired Sample t-test) kullanılmıştır. Tüm istatistiksel çözümlenmeler için anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde çalışmaya katılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını gösteren sonuçlar ve bu sonuçlarla ilgili yorumlar yer alacaktır. Ayrıca çalışmada kullanılan sosyal beceri eğitim programının saldırganlık üzerinde etkili olup olmadığını gösteren sonuçlar, yorumlarıyla birlikte verilecektir.

Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri puanları arasındaki ilişki tablo 1'de verilmiştir. Kız öğrencilerin saldırganlık düzeyi puan ortalaması 117,43 iken erkeklerin saldırganlık düzeyi puan ortalaması 127.86 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre, toplam saldırganlık düzeyi ortalama puanları arasındaki farkın anlamlı olup-olmadığı bağımsız örneklem t- test kullanılarak aranmış ve anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=3.103, p<0.005$).

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre saldırganlık puanlarına ilişkin t-test analiz sonuçları

Cinsiyet	N	X	Ss	sd	t	p
Kız	28	117.43	12.506	54	3.103	.003
Erkek	28	127.86	12.639			

Sınıf seviyesi açısından incelendiğinde ise ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık puanlarına ait dağılım değerlerine göre; 6. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puan ortalaması 123.10 ve 8. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları da 123.93 olarak bulunmuştur. Bu iki sınıfın puan ortalamaları birbirine oldukça yakındır. Ancak 7. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları diğerlerine göre biraz düşük olarak 121.41 bulunmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin saldırganlık puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşıp-farklılaşmadığını görmek için yapılan varyans analiz sonuçları tablo 2’de görülmektedir. Tablo incelendiğinde grubun saldırganlık puan ortalamalarında farklılık görülse de sınıf seviyesi değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$F(2,53) = .161, P > .05$].

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf seviyesi değişkenine göre saldırganlık puanlarına ait dağılım değerleri

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	60.810	2	30.405	.161	.852
Gruplar içi	9998.047	53	188.642		
Toplam	10058.857	55			

Araştırmanın asıl amacı olan, akran aracılığıyla verilen sosyal beceri eğitim programının öğrencilerin saldırganlık düzeyine etkilerini araştırmak için yapılan analizlere ilişkin, öğrencilerin saldırganlık ön-test ve son-test puanları tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Akran rehberliğinden yararlanan öğrencilerin ön-test ve son-test saldırganlık puanlarına ilişkin eşleştirilmiş iki örneklem t-test analizi sonuçları

Ölçüm	N	X	Ss	sd	t	p
Ön test	56	122.64	13.524	55	4.40	.001
Son test	56	112.77	18.404			

Tabloda görüldüğü gibi, öğrencilerin ön-test puanları 122.64 iken, saldırganlık son-test puanları 112.77'ye düşmüştür. Tablo 4'te yapılan eşleştirilmiş t-test sonucunu göstermektedir. Bu t-test analiziyle, öğrencilerin eğitim öncesi saldırganlık puanlarıyla, eğitimden sonra aldıkları saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup-olmadığına bakılmıştır. Test istatistiği $t(55)=4.40$, $p<0.001$ şeklinde bulunmuştur. Bu da öğrencilerin ön test puanlarıyla son test puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu ve verilen sosyal beceri eğitim programının öğrencilerin saldırganlık düzeylerini azaltma da etkili olduğu söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada araştırılan konulardan biri, ortaokul (6, 7 ve 8. sınıf) öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı görülmüştür. Bu çalışmayı destekleyen birçok araştırma sonuçları bulunmaktadır. Omay (2008) ilköğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin kızlara oranla daha yüksek olduğu söylemektedir. Bu farklılaşmanın üzerinde birçok etkenin olduğu söylenebilir.

İlk olarak toplumun bireylere onların cinsiyetlerine göre belirli bir kişilik özelliklerini kazanmaya doğru yönlendirdikleri söylenebilir. Doğumdan itibaren çocukların kıyafetleri, oyuncakları toplumun kafasında var olan cinsiyet rollerine göre seçilir. Örneğin erkek çocuklara araba, silah gibi oyuncaklar alınırken; kız çocuklarına bebek, mutfak malzemesi gibi oyuncaklar alınır. Bu oyuncaklar ve oyun çeşitlerinin de çocukların kişiliğinin oluşumunu etkilediği (Yavuzer, 1998) düşünülürse çocukların cinsiyetlere göre saldırganlık düzeyleri de değişmesi beklenir. Çünkü silahın ve onunla ilgili oyunların şiddeti artırması beklenirken, bebekle ilgili oyunlar daha çok şefkat içeriklidir.

Çalışmada öğrencilerin sınıf düzeyine göre saldırganlık düzeyleri arasındaki farka bakılmıştır. Yedinci sınıf öğrencilerin saldırganlık puanları 6 ile 8. sınıfların puanlarından daha düşük olduğu görülse de, ancak bu sonuçlar öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin sınıf seviyelerine göre farklılaşmadığı şeklinde bulunmuştur. Bu sonuçlar benzer konularda yapılmış araştırma sonuçlarıyla (Ada, Dilekmen ve Alver, 2011; Kuruöz ve Koç, 2007) paralellik göstermektedir. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin birbirine yakın olmasının birçok sebebi olabilir. İlk olarak öğrenciler aynı okul iklimini ve benzer aile yapılarında yaşamaktadırlar. Bu sebeple benzer ortamlarda büyüdükleri için saldırganlıkla ilgili tutumları da benzer olabilir. Bu öğrenciler; hem yakın yaşta oldukları için, hem de aynı ortamı paylaştıkları için birbirleriyle arkadaşlık ediyorlar ve birbirlerinin kişiliklerini de etkiliyorlardır. Tüm bu sebeplerden dolayı saldırganlık düzeyleri benzer olabilir.

Çalışmanın temel denencesi akran aracılı sosyal beceri eğitiminin ortaokul (6, 7 ve 8. sınıf) öğrencilerinin saldırganlık düzeylerine etkisini araştırmaktı. Araştırmanın bulgularına bakıldığında akran aracılı sosyal beceri eğitim programının öğrenci saldırganlık düzeylerini önemli ölçüde azalttığı görülmektedir.

Sosyal beceri ile yapılan araştırmalar (Frey, Hirschstein & Guzzo, 2000; Lochman, Coie, Underwood & Terry, 1993; Sazak, 2003) ile akran arabuluculuğu ile ilgili araştırmalarda da (Taştan ve Öner, 2008) benzer şekilde verilen eğitimlerin saldırganlık düzeylerini azalttığı görölmektedir. Öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin azalması birçok sebebe atfedilebilir. İlk olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyal beceri eğitim programının içeriğinde bulunan kendini ifade etme ve iletişim becerilerinin (Korkut, 2004) ve problem çözenin (Farrington, 1991) saldırganlığı azaltmada etkili olduğu bilinmektedir. Bu içeriklerle hazırlanmış olan bir program, bu alanda da yeterli eğitimi almış olan uygulayıcı tarafından sunulmasıyla öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin azalmasında kritik rol oynadığı söylenebilir. Okul rehber öğretmenleri, okullarındaki zorbalık, saldırganlık, şiddet, çatışma gibi sorunları çözmek için bu ve benzeri programları uygulayabilirler. Ülkemizde her bir rehber öğretmene düşen sayı öğrenci sayısı olması gerekenden çok fazladır. Akran aracılı yöntem ile daha fazla öğrenciye ulaşarak bu eksikliği az da olsa kapatabilmiş olurlar. Her ne kadar rehber öğretmenin yerini tutmasa da, gerekli eğitimi almış olan akranlar okullarda önleyici rol üstlenebilirler. Bu yöntemi okul ihtiyaçlarına göre hazırlanmış başka programların uygulanmasında da kullanabilirler.

Çalışmanın çeşitli sınırlılıkları da bulunmaktadır. İlk olarak, çalışmada kontrol grubu kullanılmadığı için saldırganlığı azaltmada başka etkenlerin olup olmadığı kesin değildir. Ayrıca izleme testleri olmadığı için programın etkililiğinin uzun süreli etkililiği incelenememiştir. Bu yüzden tam deneysel bir çalışma ile izleme testlerinin de yapıldığı bir çalışma da aynı program yeniden denenebilir. Bunlarla birlikte hem yardım alan hem de veren öğrencilerle yüz yüze görüşülerek nitel bulgular da elde edilebilirdi. Bu sayede nicel veriler, nitel bulgularla da desteklenerek eğitim programının etkililiği konusunda daha güvenilir bir açıklama yapılabilirdi. Ayrıca farklı yaş gruptaki kişiler için de uygulanarak programın başka gruplarla ne kadar işe yaradığı da kontrol edilebilir.

Kaynakça

- Ada, ř., Dilekmen, M. ve Alver, B. (2011). İlköğretim II. Kademe öğrencilerinin saldırganlık özellikleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2): 927-944.
- Bushman, B. J. & Anderson, C. A. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, psychological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5): 353-359
- Eti, İ. (2010). *Drama etkinliklerinin okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların sosyal becerileri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Farrington, D.P. (1991). Childhood aggression and adult violence: Early precursors and later-life outcomes. In D.J. Pepler & K.H. Rubin (Eds.). *The Development and Treatment of Childhood Aggression*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, pp. 5-29.

- Frey, F. S., Hirschstein, K. M. ve Guzzo, B. A. (2000). Second Step : Preventing Aggression by Promoting Social Competence. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders, 8*: 102
- Gausted, J. (1993). *Peer and cross-age tutoring*. file:///D:/digests/digest079.html
- Hassan, M. S., Osman, M.N. & Azarian, Z. S. (2009). Effects of watching violence movies on the attitudes concerning aggression among middle schoolboys (13-17 years old) at international schools in Kuala Lumpur, Malaysia. *European Journal of Scientific Research, 38*(1):141-156.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Kuruöz, M. ve Koç, M. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde karşılaştıkları engeli aşmada saldırganlığı kaynak gösterme düzeyleri*. XVI. Ulusal eğitim bilimleri kongresi.
- Lochman, J. E., Coie, J. D., Underwood, M. K. & Terry, R. (1993). Effectiveness of a social relations intervention program for aggressive and nonaggressive, rejected children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*(6): 1053-1058.
- Myrick, R. D., ve Folk, B. E. (1999). *The power of peervention: A manual for the trainers of peer facilitators*. Minneapolis: Educational Media Corporation.
- Oliver, C. & Candappa, M. (2003). *Tackling bullying: Listening to the views of children and young people*. Research Raport, No: 400. University of London.
- Omay, H. (2008). *İlköğretim okulları öğrencilerinin okul iklimi algıları ile saldırganlık ölçeği puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öğülmüş, S. (1996). Okullarda Şiddet ve Alınabilecek Önlemler. Eğitim-Bir Sen, Eğitime bakış, 16-24.
- Pepler, D.J., Craig, W.M. & Roberts, W.L. (1995). Social skills training and aggression in the peer group. In J. McCord (Ed.) *Coercion and punishment in long-term perspectives*. New York: Cambridge University Press. (pp. 213-228)
- Robert, B. A. & Richardson, D. R. (1994). *Human aggression*. NY: Plenum Press
- Sarıca, A. K. (2008). *Sosyal beceri programının ergenlerin saldırganlık düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sazak E. (2003). *Zihin engelli birey için hazırlanan akran aracılı sosyal beceri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Tagay, Ö., Baydan, Y. ve Voltan- Acar, N. (2010). Sosyal beceri programının (BLOCKS) ortaokul (6, 7 ve 8. sınıf) öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2* (3): 19-28
- Tuzgöl, M. (1998). *Anne-Baba tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Uz-Baş, A. (2009). Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Saldırganlık ve Şiddete Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18): 90-110.
- Ültanır, E. (2005). Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Mesleği ve Psikolojik Danışman Eğitimi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,1 (1).
- Yavuzer, H. (1998). *Yaygın Ana-Baba Tutumları, Ana Baba okulu*.
- Webster-Stratton, C. (1999). *How to promote children's social and emotional competence*. California: SAGE Publications.